

Društvo socialnih delavk in delavcev Slovenije
e-pošta: društvo.socdel.si@gmail.com
Komisija za sodno izvedenstvo na področju socialnega dela

SPLOŠNE IN POSAMIČNE STROKOVNE SMERNICE ZA IZDELAVO IZVEDENSKEGA MNENJA ZA PODROČJE SOCIALNO DELO

A) SPLOŠNE SMERNICE ZA IZDELAVO IZVEDENSKEGA MNENJA ZA PODROČJE SOCIALNO DELO

I. OPIS PODROČJA SOCIALNO DELO

1. Kontekst socialnega dela – področja dela in sektorji

Socialno delo kot znanstvena disciplina in stroka je del različnih sistemov in sektorjev. Socialne delavke/ci opravljajo socialno delo večinoma v javnem sektorju, po številčnosti mu sledijo organizacije prostovoljnega in zasebnega sektorja; delujejo v socialnih službah (centri za socialno delo, splošni in posebni socialni zavodi in druge socialno varstvene institucije), v šolstvu (vrtci, osnovne in srednje šole, šole s prilagojenim programom, vzgojne ustanove), v zdravstvu (psihijatrija, pediatrija, onkologija itn.), v pravosodnih organih (sodišča, zapori), v policiji, v upravi in v gospodarstvu. Socialno delo tesno sodeluje z drugimi strokami, predvsem vzgojo in izobraževanjem, zdravstvom in psihijatrijo, sodišči in policijo. Stroka socialnega dela se ukvarja s tiskami ljudi in kriznimi situacijami, v katerih se znajdejo posamezniki in posameznice, družine in skupine tekom življenjskega poteka. Strokovno pomoč in podporo socialnega dela iščejo najpogosteje:

- Ljudje, ki se znajdejo v kompleksnih in problemsko zahtevnih življenjskih situacijah (vključno z različnimi vrstami nasilja v družini in nasiljem nad otroki; v nepredvidljivih življenjskih situacijah,..);
- Ljudje v osebnih krizah (eksistenčne in eksistencialne stiske; čustvene in finančne težave; dolgotrajne in kratkotrajne težave v duševnem zdravju..);
- Ljudje, ki potrebujejo organizirano in kontinuirano skrb, pomoč in podporo, ker so ovirani (fizično, senzorno, intelektualno..);
- Ljudje, ki so odpuščeni iz institucij za dolgotrajno bivanje in potrebujejo podporo za življenje v skupnosti;
- Ljudje s pomanjkanjem bivalnih pogojev za običajno življenje;
- Ljudje s pomanjkljivo socialno mrežo;
- Ljudje, ki se znajdejo v novih okoljih in nepredvidenih življenjskih situacijah;
- Ljudje, ki so stigmatizirani in diskriminirani, zaradi ekonomskih okoliščin, etničnega ozadja, hendikepa, spola, spolnega izraza, družinskega konteksta, starosti in drugih osebnih okoliščin.

2. Sodelovanje socialnega dela s sodišči

Strokovno področje socialnega dela se je že doslej močno prepletalo z delom sodišč v družinskih zadevah, s sprejetjem Družinskega zakonika in Zakona o nepravdnem postopku pa se le-to, s ciljem varstva koristi otrok in ranljivih skupin, še krepi.

Na področju družinske politike, varovanja otrokovih koristi in zaščite otrok, je med sodišči in centri za socialno delo v zadnjih letih potekalo več razprav, strokovnih srečanj in seminarjev z namenom vzpostavljanja protokolov delovanja, razmejevanja pristojnosti, večanja kakovosti dela ter krepitev dobrih praks.

Socialno delo in pravosodne organe zavezujejo temelji ustavne ureditve Republike Slovenije in nacionalna zakonodaja, ki temeljijo na človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah in mednarodni dokumenti (med drugim konvencije ZN o človekovih pravicah, pravicah otrok, oseb z ovirami; žensk; njihovi opcijski protokoli, druge mednarodne pogodbe). Še posebno na področju varstva otrok velja načelo koristi otrok, ki je vodilo pri vseh dejavnostih in odločitvah v zvezi z otroki.

II. SODNO IZVEDENSTVO NA PODROČJU SOCIALNEGA DELA

V letu 2019 se je, z uveljavitvijo Družinskega zakonika, pomemben delež javnih pooblastil, o katerih je doslej odločala stroka socialnega dela na Centrih za socialno delo, prenesel v pristojnost odločanja sodišč.

V letu 2018 je bil objavljen javni poziv in izveden proces imenovanja prvih izvedenk na tem področju. Tako je področje socialnega dela postalo novo področje izvedenstva.

Stroka socialnega dela ima znanja in izkušnje, s katerimi lahko pripomore k pravični, kakovostni in ažurni odločitvi sodišč.

1. Spretnosti izvedenke/ca na področju socialnega dela vključujejo:

- razumevanje sistema prava in umestitev vloge izvedenca/ke znotraj sodnega postopka;
- ekspertno znanje s področja socialnega dela, predvsem s področji, ki se vežejo na vsebinski problem, ki ga obravnava izvedenka/ec;
- ekspertno znanje s področja analize tveganja, ki se uporabi v različnih problemskih kontekstih (zašita otrok; razmerja med starši in otroki; pravice oseb z ovirami in oseb z dolgotrajnimi težavami v duševnem zdravju ipd.);
- spretnosti za poglobljeno komunikacijo (tudi z osebami, ki težko komunicirajo zaradi starosti, oviranosti, ali posebnih okoliščin) in občutljivost za zahtevno in potencialno travmatično situacijo udeležencev v postopku;
- spretnosti strokovnega razumevanja kompleksnih, potencialno ambivalentnih in zahtevnih človeških situacij in razbiranje različnih perspektiv udeležencev v situaciji;
- strokovno razumevanje konceptov, kot so strukturna in osebna neenakost; moč in dominacija; strukturno in osebno zatiranje in nemoč;
- spretnosti spoštljivega obravnavanja v skladu z načeli socialne pravičnosti, enakosti in v skladu z razumevanjem otrokove perspektive (*child's perspective*); perspektive ranljivejše osebe; perspektive osebe z izkušnjami deprivilegiranosti in diskriminacij;
- priprava izvida in mnenje v skladu z znanjem discipline socialnega dela, njeno prakso in nacionalnimi in mednarodnimi etičnimi standardi socialnega dela;

- zavzeto, časovno ustrezno, pojmovno jasno in strokovno podano pisno izvedensko mnenje;
- poznavanje potrebne zakonodaje, predmetne za sodne izvedence za imenovano področje socialnega dela.

2. Odgovornosti in pristojnosti izvedenca za področje socialnega dela

V skladu z Zakonom o sodnih izvedencih, sodnih cenilcih in sodnih tolmačih mora imeti izvedenec strokovno izobrazbo iz področja socialnega dela ter praktične sposobnosti, izkušnje za to področje dela in vse pogoje, kot jih opredeljuje zakon.

Na svojem področju mora obvladati metode in postopke socialno delavskega ravnanja, ocenjevanja ter slediti spoznanjem stroke. Imeti mora specifična znanja in izkušnje s področja varstva koristi otrok in mladostnikov, družine in starševske skrbi, duševnega zdravja, obravnave nasilja v družini in pomoči ranljivim skupinam.

Sodni izvedenec se je dolžan stalno strokovno izobraževati in izpopolnjevati ter le-to dokazovati v skladu s predpisi in veljavno zakonodajo. Svoje delo mora opravljati redno, vestno, v skladu s pravili znanosti in stroke, natančno in po svojem najboljšem znanju ter svoj izvid in mnenje podati v roku, ki mu ga je določilo sodišče ali v upravnem postopku drug državni organ.

V sodnem postopku mora sodni izvedenec, ki ga je določilo sodišče, vedno, ko ugotovi, da za izvedbo naloge v celoti ali delno ni usposobljen, ali kadar obstajajo druge okoliščine, zaradi katerih utemeljeno sklepa, da njegova naloga ne bo mogla biti v celoti ali delno v pomoč sodišču, na to pravočasno opozori. Odgovornost sodnega izvedenca je, da strogo upošteva veljavne zakonske določbe o izločitvi iz postopka in v primeru izločitvenih razlogov, o tem, takoj obvesti sodišče. Priporočljivo je, da sodišče že pred imenovanjem sodnega izvedenca stopi z njim v stik, z namenom dogovora o vsebinski in časovni izvedbi izvedenstva.

Sodni izvedenec je dolžan upoštevati etične standardne stroke socialnega dela in etične standardne sodnih izvedencev. Na zahtevo sodišča ustno poda izvid in mnenje na naroku.

Sodni izvedenec priglasi nagrado in stroške za izdelavo izvedenskega mnenja v skladu s Pravilnikom o sodnih izvedencih in sodnih cenilcih ter veljavnimi predpisi.

V kolikor sodni izvedenec v procesu izvedenstva ugotovi, da ne more odgovoriti na vprašanja sodišča ali da primer presega okvir te znanstvene discipline, predlaga sodišču postavitev dodatnega izvedenca ustrezne strokovne smeri.

3. Navodila in napotki za izdelavo izvedenskega mnenja

Sodni izvedenec se pri izdelavi izvedenskega mnenja, v prvi vrsti seznanj, s sodnim postopkom, vsebino dokumentarnega gradiva in zahtevami sodišča. Pripravi načrt izvedenskega dela in v primeru, da potrebuje pridobivanje podatkov še od drugih virov (zdravstvo, šolstvo, socialno varstvo, policija,...), si za pridobivanje teh pridobi pooblastilo sodišča. Pri pripravi in izdelavi izvedenskega mnenja upošteva, da se posamezniki, družine srečujejo s problemi in težavami na različnih življenjskih področjih. Izvedenstvo v socialnem delu upošteva naravo različnih življenjskih področij oseb, kakor se kot celota kažejo v sistemskih značilnostih, odnosno od strukture in medsebojne povezave. Ta so: somatično področje (telesni svet), psihično področje (osebni svet razmišljanja in doživljanja), socialno področje (medosebni svet odnosov, t.j. kontekst, v katerem so ljudje v intimnem razmerju -partner, družina, sorodniki, prijatelji ali bolj poslovnem , toda še vedno v neposrednem odnosu do drugih - delo, šola, zdravstvo),

materialno področje (svet stvari od katerih je odvisno naše materialno stanje – finance, stanovanje, okolje, hrana, delovne razmere), družbeno področje – kontekst, ki stoji neposredno nad medosebnim področjem, kot so kulturne, politične in verske skupnosti, odnosi med njimi in druge za človeka pomembne okoliščine.

Sodni izvedenec predstavi postopek izvedenstva udeleženiim v zadevi, namen, vlogo in pristojnosti izvedenca ter vlogo udeleženiim v procesu izdelave izvedenskega mnenja.

Izvedenec pazi, da ne zaide v vlogo in funkcijo razreševalca problemske situacij, pač pa sledi vsebinskim zahtevam sodišča.

III. METODE DELA V SODNEM IZVEDENSTVU IN PROCES IZDELAVE IZVEDENSKEGA MNENJA

1. Proučitev sklepa sodišča in zahteve

2. Proučitev dokumentarnega gradiva

3. Pridobivanje podatkov iz različnih virov

Izvedenec v skladu s pooblastili pridobiva podatke iz različnih virov, v kolikor presoja, da le-te potrebuje pri izdelavi izvedenskega mnenja. Za zbiranje podatkov od drugih služb si pridobi pooblastilo sodišča.

4. Načrt izvedbe izvedenskega dela in proces ter postopek dela

- izvedba narativnega intervjuja z vsemi udeleženiim v problemu posebej;
- skupni razgovor z obema staršema ali drugimi udeleženiim (če obstaja za to strokovni razlog);
- pogovor z otrokom (priporočljivo v prisotnosti nezlorablajočega člana družine ali druge osebe, ki ima z otrokom podporni in varni stik);
- razgovor z obema staršema ali drugimi udeleženiim in otrokom hkrati; z otrokom skupaj s posameznim staršem ali drugimi udeleženiim (z opredelitvijo strokovnih razlogov za izbiro);
- transparentni in empatični pogovor brez pretiranega ali nepotrebnega izpraševanja, prestopanja meja, dvoumnosti in ustvarjanja situacije odvisnosti;
- pridobivanje podatkov s strani drugih institucij (v skladu s pooblastili, ki jih določa sodišče);
- obiski na terenu, v kolikor za to obstajajo strokovni razlogi;
- izdelava ocene tveganja (ali ogroženosti) in analiza tveganja;
- priprava mnenja, odgovorov na zastavljena vprašanja sodišča;
- drugo, v skladu z predmetno zadevo.

5. Vzpostavljane delovnega odnosa

- pojasniti nalogo, vlogo, namen izvedenstva;
- instrumentalna definicija problema (kakor ga definira sodišče in kakor vsak od udeležencev v postopku)
- etika udeleženiosti (raziskovanje predlogov v smeri iskanja rešitev, so-odgovornost k želenim izidom).

6. Raziskovanje življenjskega sveta posameznika/odraslih in otrok/a

- osebno voden in v raziskovanje usmerjen pogovor z vsakim udeležencem, v različnih kontekstih;

- uporaba različnih metodičnih pripomočkov (npr. narativni intervju z vsakim udeležencem; shema za oceno stanja, obisk na domu, pridobivanje podatkov od drugih služb.);
- prepoznavanje želj, aspiracij, hotenj, zmožnosti, spretnosti (osebnih in socialnih), socialnih vlog, prepoznavanje potreb udeležencev.

7. Raziskovanje virov in perspektiva moči posameznika/ce

- odkrivanje kompetentnosti, virov moči posameznika/ce, starševskih kompetenc ali kompetenc drugih udeleženih, dobrih izkušenj;
- ugotavljanje virov moči družine, podpornih oseb in socialnega okolja;
- upoštevanje etike udeležnosti (raziskovanje predlogov v smeri iskanja rešitev, krepitev soodgovornosti);
- prepoznavanje dejavnikov tveganja in varovalnih dejavnikov.

8. Ocena/analiza tveganja

- uporaba konceptov za izdelavo ocene tveganja (okoliščine tveganja, nevarnosti/škoda, dobiček v različnih kontekstih, v katerih se znajdejo otroci ali odrasle osebe);
- ocena tveganja pri omejevanju ljudi ali pri širjenju možnosti;
- ocena ogroženosti ranljivih skupin.

9. Zbir ugotovitev, predlogov

- Sodni izvedenec na podlagi zbranih podatkov in ugotovitev ter v skladu s svojim strokovnim znanjem pripravi predloge in priporočila sodišču ali udeleženi v zadevi.

10. Izdelava mnenja, odgovori sodišču na zastavljena vprašanja

11. Priprava stroškovnika

12. Skrb za dokumentarno gradivo

- Sodni izvedenec v skladu z veljavno zakonodajo skrbno ravna z dokumentarnim gradivom in ga ustrezno hrani.

IV. STRUKTURA IZVEDENSKEGA MNENJA

1. NASLOVNICA

- 1.1 Naslov (izvedensko mnenje)
- 1.2 Številka mnenja
- 1.3 Naročnik
- 1.4 Stranke postopka
- 1.5 Datum izdelave izvedenskega mnenja
- 1.6 Podatki sodnega izvedenca

2. KAZALO

3. OPIS NALOGE

4. IZJAVA SODNEGA IZVEDENCA
5. PROUČITEV DOKUMENTARNEGA GRADIVA
 - 5.1 Podatki o dosedanji obravnavi
 - 5.2 Kritično tehtanje pridobljenih podatkov
 - 5.3 Prenos podatkov v zadevni kontekst
6. ZAPIS O MOREBITNEM OGLEDU, RAZGOVORIH, SREČANJIH
 - 6.1 Datum, ura, kraj, čas trajanja
 - 6.2 Osebe, ki so bile udeležene
 - 6.3 Druge pomembne okoliščine izvedenega ogleda/razgovora
7. SKLOPI IN PODROČJA IZVEDENSTVA – POVZETKI
 - 7.1 Življenjsko zgodovino posameznika/ce ali družine (okoliščine pomembne za sedanjo situacijo)
 - 7.2.Značilnosti družinskega sistema/struktura družine
 - 7.3 Značilnosti staršev
 - 7.4.Značilnosti in dejavniki pri otroku
 - 7.5 Značilnosti in dejavniki pri odrasli osebi s posebnimi potrebami
 - 7.6 Dejavniki širšega okolja
 - 7.7 Razumevanje problema s strani udeležencev/k
 - 7.8 Posebej rizični dejavniki ali ravnanja katerega o staršev / ali pomembnih drugih
 - 7.9 Drugo
8. IZVID OZ. MNENJE
 - 8.1 Uporabljene strokovne metode dela in metodični pripomočki (vprašalniki, kriteriji..)
 - 8.2 Ugotovitve po posameznih sklopih in področjih, ki smo jih proučevali
 - 8.3 Odgovori na postavljena vprašanja/ nalogo naročnika
 - 8.4 Morebitni predlogi ali priporočila udeleženiim ali sodišču
8. OMEJITVE IN POGOJI
 - 8.1 Omejitve ali morebitno pomanjkanje informacij, ki vplivajo na objektivnost mnenja
9. ZAKLJUČEK
10. UPORABLJENI VIRI IN LITERATURA

V. V ZAKONU DOLOČENA PODROČJA ODLOČANJA V DRUŽINSKIH ZADEVAH, IN DRUGIH ZADEVAH, KJER STROKA SOCIALNEGA DELA NA ZAHTEVO SODIŠČA IZDELA IZVEDENSKO MNENJE

1. V postopkih po Družinskem zakoniku:

- zaupanje otroka v vzgojo in varstvo v razveznem postopku staršev in v primerih, ko starša živita ločeno;
- stiki med otrokom in starši ter otrokom in sorodniki in drugimi za otroka pomembnimi osebami;
- spori med starši glede pomembnih vprašanj za otroka;
- spori med starši glede izvajanja starševske skrbi;
- ukrepi za varstvo otrokove koristi (začasne odredbe, ukrepi trajnejšega značaja);
- posvojitve;
- podelitev starševske skrbi sorodniku;
- rejništvo;
- skrbništvo za otroke in odrasle.

2. V postopkih po Zakonu o duševnem zdravju

Poleg zdravstvene politike na tem področju Zakon o duševnem zdravju opredeljuje tudi politike oziroma aktivnosti na področju socialnega varstva oseb s težavami v duševnem zdravju (obravnavo v skupnosti, pravica do zastopnika v nadzorovani obravnavi, dostop do strokovnjakov, ki pomagajo pri ponovni integraciji v lokalno okolje in varujejo njihove pravice,...).

Zakon med drugim določa naslednje postopke:

- postopek za sprejem na zdravljenje v psihiatrično bolnišnico v oddelek pod posebnim nadzorom, brez privolitve, na podlagi sklepa sodišča;
- postopek za sprejem na zdravljenje v psihiatrično bolnišnico v oddelek pod posebnim nadzorom, brez privolitve, v nujnih primerih;
- postopek za sprejem v obravnavo v varovani oddelek socialno varstvenega zavoda, brez privolitve, na podlagi sklepa sodišča;
- postopek za sprejem na zdravljenje v nadzorovano obravnavo, brez privolitve, na podlagi sklepa sodišča.

3. V postopkih po Zakonu o preprečevanju nasilja v družini

Zakon o preprečevanju nasilja v družini je prvi zakon v Slovenskem prostoru, ki jasno opredeljuje različne vrste nasilja v družini. Zakon določa vlogo, naloge, mrežo in sodelovanje različnih državnih organov in nevladnih organizacij pri obravnavanju nasilja v družini ter opredeljuje:

- ukrepe in zaščito žrtve pred nadaljnjim nasiljem;
- ukrepe sodišča zaradi nasilnih dejanj;
- prepoved izpostavljanja otrok množičnim medijem v primerih nasilja v družini, ter zaščito otroka pred vnovičnim doživljanjem nasilja, izpostavljanju pritiskov medijev in stigmatizaciji v družbi;
- pozornost osebi, ki povzroča nasilja, ki prav tako kot žrtev potrebuje strokovno pomoč, da spremeni vedenjske vzorce.

Zakon posebej izpostavlja pomen načrtnega in usklajenega izvajanja vseh dejavnosti državnih institucij, ki so odgovorne, da prispevajo k zmanjševanju nasilja v družini.

4. V postopkih po Zakonu o izvrševanju kazenskih sankcij

V postopkih odločanja o vzgojnih ukrepih za mladoletne.

B) POSAMIČNE SMERNICE ZA SODNO IZVEDENSTVO NA PODROČJU SOCIALNEGA DELA

Posamične smernice za sodno izvedenstvo na področjih socialnega dela: varstva koristi otrok in mladostnikov, družine, starševske skrbi, obravnave nasilja v družini, duševnega zdravja, varstva ranljivih skupin, upoštevajo že vse navedene splošne smernice za sodno izvedenstvo na področju socialnega dela.

Sodna izvedenka/ec na področju socialnega dela raziskuje zlasti:

Življenjsko zgodovino posameznika/ce in družine (okolščine pomembne za sedanjo situacijo)

- odnosi z bližnjimi, starši, partnerstvo, drugi odnosi z bližnjimi osebami; ekonomski položaj osebe; zaposlitev, stanovanjski pogoji, okolščine, ki osebo delajo posebej ranljivo in druge okolščine povezane s specifičnim problemom, ki je obravnavan;
- potek in izvajanje starševske skrbi za otroka;
- konteksti in značilnosti odnosnih relacij med partnerjema; staršema; otroki; drugimi osebami;
- okolščine, za katere je značilno nasilje (poseben poudarek je na fizičnem, čustvenem in spolnem nasilju nad otrokom(i), zanemarjanju mladoletnih in drugih ranljivih oseb; fizičnem, čustvenem, ekonomskem in spolnem nasilju nad ženskimi in drugimi ranljivimi osebami, še zlasti, če gre za večkratne ranljivosti kot so ekonomska odvisnost, hendikep, starost ipd.);
- načini reševanja sporov; dejavniki, ki prispevajo k izboljšanju odnosa in reševanju problematike; razlogi, ki preprečujejo reševanje problematike; dejavniki tveganja.

Značilnosti družinskega sistema

- pretekli in sedanji odnosi v družini, ki kažejo na porazdelitve moči in odgovornost med člani družine, življenjski slog, delovne obveznosti, položaj otroka v družinski dinamiki, komunikacija v družini;
- dejavniki, ki ogrožajo družinski sistem (revščina; izobrazbena struktura; dolgotrajne bolezni, ovire in odvisnosti; jezikovne ovire ipd.);
- odnosi med starši ali skrbniki s katerimi otrok živi; sodelovanje med staršema pri vzgoji otrok; zagotavljanje ustreznih razvojnih vzpodbud;
- načini in oblike organiziranja nege, varstva, oskrbe otroka, izobraževanja (nega, prehrana, bivalne razmere, varstvo, skrb za zdravje, nadzor, itd.);
- vzgojni stil (pričakovanja in zahteve staršev do otrok, tip vzgoje, način postavljanja pravil v družini, posledice);
- vpliv škodljivih družbenih norm v življenju družine (nasilje, zlorabe, nasilni kulturni obrazci, zloraba alkohola ipd.).

Značilnosti staršev

- izvajanje starševske skrbi;
- stopnja sodelovanja staršev;
- zdravstveno stanje staršev;
- izstopajoče osebnostne lastnosti;
- zloraba drog, alkohola..;
- sposobnost za soočanje in razreševanje problemske situacije;
- starši kot identifikacijski model

Starši imajo pri skrbi in odgovornosti za korist otroka prednost pred vsemi drugimi. Starševska skrb je celota obveznosti in pravic staršev, da v skladu s svojimi zmožnostmi ustvarijo razmere, v katerih bo zagotovljen celovit otrokov razvoj.

Zaradi koristi otrok pa uživa družina posebno varstvo države in državni organi, izvajalci javnih služb, nosilci javnih pooblastil, organi lokalnih skupnosti ter druge fizične in pravne osebe morajo v vseh dejavnostih in postopkih v zvezi z otrokom skrbeti za korist otroka.

V postopkih za varstvo koristi otroka sodni izvedenec ugotavlja in razišče ali starši oz. kateri od staršev ali drugih oseb, ki izvajajo starševsko skrb, uresničuje starševsko skrb z ravnanjem, ki izkazuje skrb za otrokovo življenje in zdravje, njegovo vzgojo, varstvo in nego, nadzor nad otrokom, skrb za njegovo izobraževanje ter zastopanje in preživljanje otroka ter skrb za upravljanje njegovega premoženja. Ob tem je potrebno upoštevati osebnost otroka, njegovo starost, razvojno stopnjo in ali starši oz. kateri od staršev ali drugih oseb, ki izvajajo starševsko skrb primerno zadovoljuje njegove materialne, čustvene in psihosocialne potrebe na način, ki kaže na njihovo skrb in odgovornost do otroka, ter mu nudi primerno vzgojno vodstvo in ga spodbuja v njegovem razvoju.

Sodni izvedenec ocenjuje ali starši oz. kateri od staršev ali drugih oseb, ki izvajajo starševsko skrb, v postopkih za varstvo koristi otroka razumejo celoto obveznosti in pravic staršev - na kakšen način so jih ali jih sedaj uresničujejo; kakšne so njihove izkušnje in sposobnosti, da bi bili kos vsakdanjim in specifičnim situacijam; katere rešitve so že preizkusili in ali so bili uspešni oz. zakaj niso bili uspešni; kako ravnaajo s težavami in simptomi; kako se soočajo s spremembo družinskega sistema; ali njihovi predlogi zasledujejo koristi otroka ter druge okoliščine pomembne v dani situaciji.

Značilnosti in dejavniki pri otroku

- potrebe in značilnosti; posebne potrebe in/ali oviranosti; travme in ranljivost; zmožnosti in viri moči, psihična odpornost;
- odnos otroka z vsakim od staršev, stili navezanosti;
- okoliščine, ki krepijo otrokovo ranljivost (ovira, dolgotrajna bolezen, etnična pripadnost, begunska situacija..);
- mnenje otroka, njegovi občutki, želje, pričakovanja;
- varovalni dejavniki in dejavniki tveganja;
- odnosi otroka z ne zlorabljaljočo socialno mrežo, sorodniki, vrstniki, vzgojitelji, pomembnimi drugimi;
- vključevanje podporne osebe otroka v postopke za varstvo koristi otroka, z namenom pridobivanja adekvatnega mnenja otroka/o otroku (zaupna oseba, zagovornik, ...).

Značilnosti in dejavniki pri odrasli osebi s posebnimi potrebami

- razumevanje socialne izkušnje osebe z oviranostmi;
- naracija problema s strani osebe, staršev ali skrbnikov;
- ocena tveganja v primeru življenja v skupnosti ali dolgotrajne institucionalizacije;

Dejavnike širšega okolja

- socialno ekonomski položaj družine;
- socialna podpora mreža otroka, staršev, družine, ranljivih oseb;
- odnosi z vrstniki, vključenost v vrstniške skupine; socialno okolje;
- šolsko okolje, obšolske dejavnosti, institucionalno okolje (šolski uspeh, odnos otroka z učitelji in vrstniki, interesne dejavnosti; življenje v institucionalnem varstvu).

Razumevanje problema s strani udeležencev/k

- preverjanje, kako oseba razume problem, ki je obravnavan in kakšno je njeno videnje, ravnanje, prispevek k rešitvi problema;
- razumevanje problema in pogled na zagotavljanje otrokovih pravic in koristi ali koristi ranljivih oseb;
- vpliv osebnih prepričanj, vrednot na izvajanje starševske skrbi; na ravnanje v problemski situaciji; v primeru rejništva, skrbništva ali drugega ukrepa;
- analiza tveganja z vidika posameznikov, ki so del problemske situacije in/ali ključni dejavniki za njeno razrešitev.

Posebej rizični dejavniki ali ravnanja

- nasilje v družini (fizično, čustveno, ekonomsko, spolno, zanemarjanje);
- prakticanje škodljivih socialnih norm (nosečnost in poroke deklic; vključevanje otrok v ritualne zlorabe; izločitve otrok iz izobraževalnih procesov zaradi religioznih razlogov ali drugih; ipd.);
- odtujevanje otroka od starša ali osebe, ki izvaja starševsko skrb;
- drugi rizični dejavniki in okoliščine.

Sodni izvedenec/ka raziskuje še druga dejstva in okoliščine odnosno na konkretno zadevo, vsebino in zahtevo sodišča.

Sodni izvedenec analizira pridobljene podatke, podprto s strokovno literaturo in doktrino socialnega dela, opredeli dejavnike tveganja in dejavnike vzpodbud v kontekstu problemskega vprašanja, s celostnim pregledom življenjskih področij, predvideva izzide ter na osnovi zbranih podatkov ter ugotovitev poda izvid in mnenje oziroma izdelava izvedensko mnenje.

VI. METODIČNI PRIPOMOČKI IN SREDSTVA V PROCESU IZVEDENSTVA

Sharon A. Deacon and Fred P. Piercy (2001), *Qualitative methods in family evaluation: Creative Assessments Techniques* (The American Journal of Family therapy)

Kaljenje. *Preprečevanje nasilja v družini* (2010), št. 10. Ljubljana: Skupnost CSD Slovenije,
Priloga 1 Strategije vodenja razgovorov v primerih nasilja v družini
Priloga 2 Shema podatkov za oceno ogroženosti otroka
Priloga 3 osnovni prikaz razvojnih potreb otroka

Priloga 4 Preglednica dejavnikov tveganja in varovalnih dejavnikov za otrokov razvoj

Pogovor z otrokom o njegovi družini - seznam vprašanj za pogovor z otrokom je delovni pripomoček za strokovne delavce v socialnem varstvu. (avtorica: mag. Metoda Maj; 2010).

<http://nichdprotocol.com/>

Ocena tveganja ali ogroženosti, Vito Flaker, Vera Grebenc (interno gradivo),

Pavla Rapoša Tajnšek, Lea Šugman Bohinc, Uporaba eko-zemljevida pri raziskovanju življenjskega sveta uporabnika (interno gradivo)

<https://www.poliklinika-djeca.hr/>

Drugi metodični pripomočki in sredstva glede na predmetno izvedenstvo

VII. PRIPOROČENA STROKOVNA LITERATURA

Andrejč, A., (2018). *Razveza staršev in otroci*. Maribor: Subkulturni azil, Maribor.

Bilić, V., Buljan Flander, G., Hrpka, H. (2012). *Nasilje nad djecom i među djecom*, Jastrebarsko:

Naklada Slap. <http://www.udruga-dijete-razvod.hr/>

Bilten Skupnosti CSD Slovenije Kaljenje. (2010). *Preprečevanje nasilja v družini*. št. 10.

Ljubljana: Skupnost CSD Slovenije.

Bouwkamp, R., Bouwkamp, S. (2014). *Blizu doma: priročnik za delo z družinami: ravnanje z interakcijskimi v družini, pri procesih podpore in pomoči ter na področjih psihosocialnega dela*. Ljubljana: Znanstvena založba filozofske fakultete: Pedagoška fakulteta: Inštitut za družinsko terapijo.

Bouwkamp, R., Vries S. (1995). *Psihosocialna družinska terapija*. Logatec: Firis Imperl & Co.

Buljan Flander, G., Kocijan Hercigonja, D. (2003). *Zlostavljanje i zanemarivanje djece*. Zagreb:

Marko M. usluge.

Čačinovič Vogrinčič, G. (2006). *Socialno delo z družinami*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Čačinovič Vogrinčič, G., Kopal, L., Mešl, N., Možina, M. (2005). *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Čačinovič Vogrinčič, G., Milošević Arnold, V., Postrak, M., Stefanoski P., Urek, M. (2008). *Zapisovati socialno delo, Ljubljana*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Flaker, V., Grebenc, V., *Analiza tveganja (interno gradivo 2011)* - https://www.fsd.uni-lj.si/mma/analiza_tveganja/2015102911144198/

Hrovat, T., (2015). *Nasilje nad otroki: Strokovne smernice za delo z otroki, ki doživljajo zanemarjanje in/ali nasilje*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.

- Lamberger, J. (2020). Čustvene zlorabe otrok ob ločitvi staršev skozi prizmo centrov za socialno delo. *Socialno delo*, 59 (1), 83-98.
- Leskovšek, V., Kodele, T., Mešl, N. (ur.). (2019). *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Mcghee, C. (2015). Vzgajati ločeno - Kako lahko ločeni in razvezani starši vzgojijo srečne in brezskrbne otroke, Višnja Gora: Center MIT d.o.o.
- Mikuš-Kos, A. (2017). Duševno zdravje otrok današnjega časa. Radovljica: Didakta.
- Obran, N. (2014). *Nasilje nad ženskami, pravne poti v varno življenje žensk in otrok: praktični vodnik po sodnih in upravnih postopkih*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo
- Raziskava Child-friendly justice - <http://www.varuh-rs.si/projekti-in-promocija/projekti/otrok-v-druzinskem-sporu/>
- Skynner, R., Cleese, J. (2002). *Družine in kako v njih preživeti*. Ljubljana: Založba Tangram, d.o.o.
- Smernice za otrokom prijazno pravosodje - <http://www.varuh-rs.si/projekti-in-promocija/projekti/otrok-v-druzinskem-sporu/>
- Špolad Grča, A., Fifolt, A., Jalen, A., Kričaj Korelc, B., Lovrenčič, I., in Koprič, M. (2004). Razvojne potrebe otroka. DRUŠTVO PSIHOLOGOV SLOVENIJE - Sekcija psihologov v socialnem varstvu.
- Šugman Bohinc, L., Rapoša Tajnšek, P., Škerjanc, J., (2007). *Življenjski svet uporabnika*, Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Veselič, Š., Horvat, D., Plaz, M. (ur.). (2014). *Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja*. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke- žrtve nasilja.
- Warshak, R. (2001). *Divorce poison*. New York: Regan Books.
- Zaviršek, D. (1994). *Ženske in duševno zdravje*, Ljubljana: VŠSD.
- Zaviršek, D. (2000). *Hendikep kot kulturna travma*. Ljubljana: /cf*.
- Zaviršek, D. (2005). Hendikepirane matere - hendikepirani otroci : antropološka perspektiva pri razumevanju družbenih ovir mater in otrok v socialnem varstvu in socialnem delu. *Socialno delo*, 44 (1-2), 3-15.
- Zaviršek, D. (2013). Nasilje nad ženskami z gibalnimi, senzornimi in intelektualnimi ovirami : patologizirana resničnost. V V. Leskošek, M. Antić Gaber, I. Selišnik, K. Filipčič, M. Urek, K. Matko, idr. (ur.), *Nasilje nad ženskami v Sloveniji* (str. 133-158). Maribor: Aristej.

Zaviršek, D. (2018). *Skrb kot nasilje*. Ljubljana: Založba /cf*.

Zaviršek, D. (2018). Vpliv revščine, prekarnosti in zdravja na spretnosti odraslih: intersekcijska perspektiva. V P. Javrh (ur.), *Spretnosti odraslih* (str. 101-116). Ljubljana : Andragoški center Slovenije.

Zaviršek, D., Djokovič, D., Radešič, N., Meden, L., Đogič, K., in Kožman, M...(2019). *Romske družine: priporočnik za razumevanje etične prakse v socialnem delu in drugih pomagajočih poklicih v podporo slovenskim Rominjam in Romom*. Ljubljana: Društvo Mozaik- društvo otrok.

Zaviršek, D., Krstulović, G., Leskovšek, V., Videmšek, P., Bohinec, M., Pečarič, E., idr. (2015), *Analiza sistema institucionalnega varstva in možnosti nevladnih organizacij zagotavljati storitve v skupnosti za uresničevanje deinstitucionalizacije v Sloveniji*. Ljubljana: YHD-Društvo za teorijo in kulturo hendikepa. <http://www.za-mdi.si/files/aktivnosti/Analiza%20final.pdf>

Pripravile:

Članice Komisije za sodno izvedenstvo na področju socialnega dela:

September, 2020

Predsednica:

Marija Šauperl, univ. dipl. soc. del.